

TA'LIMDA INTERFAOLLIK VOSITALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARNING INTELEKTUAL QO'BILİYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Eshonqulov Abdushukur Uyg'un o'g'li

Navoiy DU Fizika va astronomiya kafedrası Laboranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada ta'limda interfaollik vositalaridan dars jarayonida foydalanishda o'qituvchi va talaba-o'quvchilarning belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga erishish yo'llari tadqiq qilinadi. Talaba-o'quvchilarni dars jarayonida duch keladigan muammolarni hal etishda interfaol metodlarni o'rni haqida fikrlar yuritilgan.

Kalit so'zlar: interfaollik vositalari, qobiliyat, verbal muloqot, nonverbal vositalar, vizual vositalar, audio vositalar, tabiiy vositalar.

Abstract. This article examines the ways in which teachers and students can achieve a guaranteed result from the set goal when using interactive tools in education. The role of interactive methods in solving problems faced by students in the classroom is discussed.

Keywords: interactive tools, ability, verbal communication, nonverbal tools, visual tools, audio tools, natural tools.

Kirish: Zamonaviy ta'lim jarayonida interfaol vositalardan foydalanish o'quvchilarning intellektual qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Interfaol ta'lim o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi, bu esa tafakkur, tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish kabi aqliy jarayonlarning rivojlanishiga xizmat qiladi. Ta'limda pedagogik texnologiyaning eng asosiy negizi-bu o'qituvchi-trener va talaba-o'quvchilarning belgilangan maqsaddan kafolatlangan natijaga hamkorlikda erishishlari uchun tanlangan texnologiyalarga bog'liq.

Ta'lim tizimini boshqarishning samarali mexanizmlarini joriy etish, o'sib kelayotgan yosh avlodni ma'naviy-axloqiy va intellektual rivojlantirishni sifat jihatdan yangi darajaga ko'tarishning eng muhim sharti hisoblanadi, shuningdek o'quv-tarbiya jarayonida ta'limning innovatsion shakllari va usullarini qo'llashga ko'maklashadi.

Interfaol vositalarning ta'limdagi ahamiyati

Interfaol vositalar — bu o'quvchi va o'qituvchi o'rtasida faol muloqotni ta'minlovchi usul va texnologiyalardir. Ularga interfaol doskalar, multimedia taqdimotlar, onlayn platformalar, test dasturlari, mobil ilovalar hamda didaktik o'yinlar kiradi. Ushbu vositalar dars mazmunini vizuallashtiradi va murakkab tushunchalarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi

Interfaollik vositalardan foydalanilganda. Interfaol usul nima? An'anaviy ta'limda "nimani? qachon? va qayerda?" muammolariga asosiy etibor qaratilgan bo'lsa, zamonaviy hamkorlikka asoslangan ta'lim texnologiyalarida "Qanday qilib o'rgatish kerak?" degan muammo muhim o'rinni egallaydi va hozirgi kunning ta'limida o'z aksini topib kelmoqda.

O'qituvchining ta'lim oluvchilar oldida o'zini tutishni bilishi, ta'lim oluvchining holatini, intilishlari, qiziqishlarini tushuna olishi va eng samarali yo'lini topa olishi bu pedagogik taktika hisoblanadi.

Tinglovchilar bilan muloqotda pedagogik taktikaga zid bo'lgan qo'pollik, adolatsizlik, qo'rqitish, haqorat, mensimaslik, pedagogikaga zid bo'lgan jazolash usullarini qo'llash va boshqa ular shaxsiga salbiy ta'sir qiladigan turli qo'pol so'zlar ishlatish tinglovchilar qalbini umuman tuzalmaydigan darajada jarohatlab qo'yishi yoki o'qituvchining obro'siga putur yetkazishi mumkin.

Ta'lim jarayonida o'rgatuvchi va o'rganuvchilar hissasining nisbati insoniyat taraqqiyotining turli davrlarida turlicha bo'lgan. Keyingi o'n yilliklarda ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining hamkorlikdagi faoliyatiga asoslangan ta'lim texnologiyalari jadallik bilan rivojlanmoqda va ommalashmoqda. Pedagoglar bunday ta'lim texnologiyalarini "hamkorlik pedagogikasi" deb atashmoqda. Bunday hamkorlikka asoslangan ta'lim texnologiyalari AQSH, Yaponiya, Buyuk Britaniya, Germaniya kabi rivojlangan mamlakatlarda keng qo'llanilib, yuqori samaradorlikka erishilmoqda. Bunday ta'lim texnologiyalaridan biri interfaol o'qitish metodlariga asoslangan. "Inter" so'zi lotincha bo'lib, o'zbekcha "oraliq", "o'rtasi", "o'zaro" kabi ma'nolarni bildiradi. Demak, interfaol ta'lim texnologiyalari ta'lim beruvchi bilan ta'lim oluvchi o'rtasidagi o'zaro faollikka asoslangan hamkorlik ekan. Tabiiyki, interfaol ta'lim texnologiyalari ta'lim tizimidagi o'zaro faol usullar (metodlar) dan tarkib topadi.

Hamkorlikka asoslangan, talaba-o'quvchilarning faolligini oshirishga mo'ljallangan, talaba-o'quvchilarni boshqalarning fikrini eshitish, tushunish, hurmat qilish, o'zgaralar manfaatlari bilan hisoblashish, ulardan o'rganish, ularga o'rgatish, ta'sir qila olish, o'zing va boshqalarning "men"ligini sezish, his qilish, o'zini boshqarish, fikrini lo'nda va aniq bayon qila olishga o'rgatishga qaratilgan "interfaol" o'qitish usullari tez sur'atlar bilan rivojlanib, ijobiy samara bermoqda. Interfaol usullar guruhidagi kichik guruhlar o'rtasida raqobat muhitini vujudga keltirib, talaba-o'quvchilarni harakatchanlikka boshlab, ruhlantiradi, natijada o'quvchilar hamkorlikka o'rgana boshlaydilar. Har qanday interfaol usul to'g'ri va maqsadga muvofiq qo'llanilganida o'rganuvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi.

Interfaol usullarda muammoli, hayotiy vaziyatlardan foydalanish juda yaxshi natijalar beradi. Bahsli, muammoli vaziyat-insonning faoliyati davridagi fikrlash natijasiga bogliq bo'lib qoladigan murakkab holatga yoki sharoitga tushib qolishidir. Bunday holatda u hodisa yoki jarayonni qanday izohlashni bilmaydi. Bahsli,

muammoli vaziyatlar talaba-o'quvchilarning aqliy kuchini zo'riqtiradi, vaziyatni oydinlashtirish uchun yo'llar qidira boshlaydi, qiyinchiliklar bilan to'qnashadi. Odam muammo bilan yuzma-yuz (to'qnash) kelgandagina fikrlay boshlaydi. O'zida mavjud bilimlar bilan fikrlab amallar bajara boshlab, saviyasiga mos darajadagi xulosalarga kela boshlaydi.

Talaba-o'quvchilar o'zlari bajargan, topshiriqlarni qanday qilib bajarganligini aytib, tushuntirib bera olishlari lozim. Qanday o'ylagani, fikrlagani haqida gapirib bera olishlari kerak. Muammoni hal qilish jarayonidagi tushunmay qolgan o'rinlarini o'z so'zlari bilan ifodalab bera olishi o'rgatuvchi uchun juda muhimdir.

Noverbal vositalari mimika, qo'l, gavda harakatlari orqali biror ma'no-mazmunni ifodalash yoki ta'kidlashdan iborat. Noverbal vositalar jiddiy ahamiyatga ega bo'lib, ularning o'rnini boshqa narsa bosa olmaydi. Insonning har bir harakati ma'lum ma'noga ega bo'lib, bu harakatlarni turli xalqlarda turlicha tushuniladi. Bu harakatlarni noverbal nutq deb nomlash qabul qilingan.

Vizual (ko'rgazmali) vositalar pedagogik texnologiya jarayonida talaba-o'quvchilar ko'z bilan ko'rishlari uchun mo'ljallangan barcha vositalarni o'z ichiga oladi. Bularga sinf doskasidagi yozuv va boshqa tasvirlar, kitoblardagi yozuv va tasvirlar, tarqatma materiallar, o'quv plakatlari, fotosuratlar, tasviriy san'at asarlari, video, kino tasvirlar, slaydlar, taqtimotlar, jonivorlar, o'simliklar, tabiat obyektlari, turli buyumlar va boshqalar kiradi.

Audio vositalar eshitish orqali axborotni o'rganish, o'zlashtirish imkoniyatini berad. Hozirda ko'proq audiovizual vositalar, yani bir vaqtda eshitish va ko'rishga xizmat qiluvchi vositalar: kino va boshqa ovozli video tasvirlardan foydalaniladi. Aslida esa amaliyotda mavjud sharoit va vaziyatdan kelib chiqqan holda, ijodiy yondashuv asosida mavjud vositalardan kompleks foydalanish eng yaxshi samara berishi mumkin.

Tabiiy vositalarga pedagogik texnologiya jarayonida o'rganish ko'zda tutilgan mazmunga tegishli barcha tabiiy narsalar kiradi. Bular odam va jonivorlar, o'simliklar va tabiat, asbob-uskunalar, buyumlar, mashinalar, mexanizmlar, inshootlar va shu kabilardan iborat.

Talaba-o'quvchi va o'qituvchi uchun zarur o'quv anjomlari hamda maktab jihozlari pedagogik texnologiyaning zarur vositalari hisoblanadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, pedagogik texnologiyaning sifati va samaradorliga hozirgi kunda ko'p jihatdan barcha turdagi zarur vositalarning sifati va ulardan yuqori samaradorlik bilan foydalana bilishga bog'liq.

Zamonaviy ta'limda maqsadning amalga oshishi va kafolatlangan natijaga erishish ham o'qituvchi, ham talaba-o'quvchining hamkorlikdagi faoliyati hamda ular qo'ygan maqsad, tanlangan metod, shakl, vositaga, ya'ni texnologiyaga bog'liq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yangi tahrirdagi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni. 2020 yil 23-sentabr, Toshkent.
2. Sh.M.Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'tarilamiz. O'zbekiston nashriyoti. 2017, Toshkent
3. Hasanboeva. (2018). *Pedagogika asoslari*. Fan nashriyoti. 2018, Toshkent.
4. B. To'xtasinov., J. Yo'ldoshev. *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. Fan va texnologiyalar hashriyoti. 2019, Toshkent.
- A. Fitrat. *Milliy tarbiya*. Ma'naviyat nashriyoti. 1993, Toshkent.
- B. Navoiy. *Mahbub ul-qulub*. G'afur G'ulom nomidagi nashriyot. 1983, Toshkent.
5. A.K.Kutbedinov, I.R.Kamolov, Sh.O.Toshpo'latova. Mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi. Azon kitoblari nashriyoti. 2022, Toshkent.
6. И.Р. Камолов., С.С. Канатбаев., М.Э. Омонбоева., Ш.М. Мансурова. Интеграция предметов – поиск новых педагогических решений. "Наука и образование в современном мире: вызовы XXI века" V Международная научно-практическая конференция. Нур-султан, Казакстан. 130-132 стр.
7. I.R. Kamalov, D.Z. Ochiltosheva, S.B. Idiboyeva, M.E. Kahhorova. Performance indicators and significance of a 5 kW·h mini photovoltaic station in the "sunny household". Science and innovation international scientific journal. Volume 4 Issue 9. P. 44-48. September 2025.
8. Axmedov A.A., Izbosarov B.F., Kamolov I.R. Molekulyar fizika fanidan fizika ta'lim yo'nalishi talabalarining eksperimental kompetentligini rivojlantirish. Fizika, matematika va informatika jurnali. 5/25-son, 148-156-betlar.
9. 11, Ochilov Sh. B., Ismoyilov D. B., Maxamatova I. R. O'quvchilarga serviz xizmati yo'nalishini fanlararo o'qitish metodikasi // J. Uzbek Scholar. O'zbekiston. №2/12.-2024. –p.70-74.